

6. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII.

7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання забезпечення інформаційної безпеки в умовах воєнного стану» від 18.03.2022 № 300.

Шапченко Іван Сергійович,
*аспірант Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України*

РОЛЬ СУДОВОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ ПІД ЧАС ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ

Концепція перехідного правосуддя базується на ліберальній теорії прав людини і виникла як реакція на порушення загальних прав людини та гуманітарного права [1, с. 336]. Осмислення перехідного правосуддя неможливе без урахування глибшого контексту теорії прав людини та вивчення його елементів, таких як комісії правди та примирення, судові переслідування, інституційні та міжгалузеві реформи у сфері правосуддя відповідно до правових ідеалів, закладених у теорії справедливого суспільства [2, с. 13].

Втілення ідей зазначеної концепції можливе за умови розслідування та покарання винних у злочинах проти людства, покарання винних у скоєнні воєнних злочинів, забезпечення права знати правду про події минулого, надання відшкодування постраждалим, гарантії неповторення злочинів тощо.

Збройна агресія російської федерації проти України, поставила під серйозну загрозу суверенітет, територіальну цілісність і національну безпеку нашої держави. За таких умов Україна зіштовхнулася з недостатністю комплексних дій, спрямованих на стримування агресора, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій, що можливо досягти через перехідне правосуддя, застосування якого в українському контексті має не лише юридичне, а й глибоке суспільне та політичне значення, спрямоване на узагальнення світового досвіду, здобутого в ході постконфліктного врегулювання, практики забезпечення захисту прав жертв агресії, запровадження стандартів прав людини у період після завершення бойових дій, а також подолання безкарності за міжнародні злочини, створення стійких гарантій неповторення насильства, формування нової політичної та правової культури [3, с. 144].

В Концепції державної політики захисту та відновлення прав людини і основоположних свобод в умовах збройного конфлікту на території України та подолання його наслідків (концепція перехідного правосуддя) визначена основна мета, зміст якої полягає у створенні умов для дотримання, захисту та відновлення прав людини і основоположних свобод мешканців України в умовах триваючого збройного конфлікту з російською федерацією та подолання його наслідків в Україні [4]. Відповідно до цієї мети визначено також базові компоненти Концепції, а саме: відшкодування шкоди постраждалим від збройного конфлікту, притягнення винних до відповідальності та заходи із

запобігання безкарності, забезпечення права на правду про збройний конфлікт, заходи з недопущення виникнення збройного конфлікту в майбутньому.

В цілому політичні та правові трансформації в державі, які відбуваються після збройних конфліктів, війн, репресій тощо, обумовлюють становище судової влади, коли – з одного боку, вона повинна забезпечити дотримання і виконання чинного законодавства, а з іншого – відповісти на запит суспільства щодо справедливої відповідальності винних, відновлення справедливості та ін. У такому контексті, на нашу думку, судова правотворчість не лише доповнює перехідне правосуддя, а й стає його ключовим інструментом.

Так, у суспільствах, які проходять етап повоєнної відбудови або перебувають у процесі становлення демократії, верховенства права після повалення антидемократичного режиму, національне законодавство часто не містить норм, які закріплювали б загальні права людини, визначали покарання за порушення прав і свобод людини, гарантували неповторення злочинів минулого. У такому разі судді змушені інтерпретувати загальні положення конституції чи міжнародних договорів, усувати прогалини в законодавстві, використовувати прецеденти міжнародних трибуналів та рішення Європейського суду з прав людини.

Таким чином, судову правотворчість можна сприймати як важливий елемент у механізмі досягнення принципів та мети перехідного правосуддя, що в науковій юридичній літературі тлумачиться як набір правових та інституційних механізмів, які виникли після періоду конфлікту, громадянської війни, репресій тощо і які спрямовані на подолання наслідків порушення загальних прав людини і норм гуманітарного права, притягнення винних до відповідальності, гарантування прав постраждалим, встановлення історичної правди й запобігання повторенню подібного у майбутньому [5, с. 2; 3, с. 130].

Власне суди в перехідному правосудді здійснюють правову реконструкцію, визначаючи межі допустимості амністії (визнаючи неприпустимим амністію щодо злочинів проти людяності), інтерпретуючи поняття «жертва» враховуючи соціальний контекст (потреба соціальної реабілітації, компенсації), імплементуючи норми міжнародного гуманітарного права у національне законодавство, формуючи повагу до права та довіру до держави шляхом винесення обґрунтованих і справедливих рішень у справах, пов'язаних із воєнними злочинами, корупцією, політичними репресіями тощо.

Завдяки судовій правотворчості забезпечується можливість уніфікації практики перехідного правосуддя в державі та правової визначеності, зокрема шляхом єдиної інтерпретації права на відшкодування, встановлення критеріїв визнання політичних переслідувань, правової адаптації міжнародних стандартів доказування, стандартизації люстраційних процедур тощо. Все це сприяє легітимізації перехідного правосуддя всередині країни та інтеграції його до міжнародного права.

Отже, зазначене вище вказує на те, що судову правотворчість у контексті перехідного правосуддя, слід сприймати не тільки як реакцію на відсутність законодавства чи усунення прогалин в ньому, а як динамічний, концептуальний

процес, у якому суд сприймається як творець справедливості, «архітектор» демократичного режиму правової держави.

Список використаних джерел

1. Artur P. How 'Transitions' Reshaped Human Rights: A Conceptual History of Transitional Justice. *Human Rights Quarterly*. 2009. Vol. 31. № 2. P. 321-367.
2. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні : монографія / за заг. ред. А.П. Буценка, М.М. Гнатівського. Київ : "РУМЕС", 2017. 592 с.
3. Кориневич А., Короткий Т. Перехідне правосуддя для України: Per aspera ad astra. *Право України*. 2020. №12 С.129-149.
4. Концепція державної політики захисту та відновлення прав людини і основоположних свобод в умовах збройного конфлікту на території України та подолання його наслідків (концепція перехідного правосуддя). Підготовлена робочою групою з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Комісії з питань правової реформи при Президенті України URL : <https://www.ppu.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/Conception.pdf>
5. Transitional Justice in the Twenty-First Century: Beyond Truth versus Justice. 1st Edition / ed. by Naomi Roht-Arriaza, Javier Mariezcurrena. Cambridge University Press, 2006. 346 p.

Шип Володимир Володимирович,
*курсант навально-наукового інституту
поліцейської діяльності Національної
академії внутрішніх справ*

ПРАВОВА ОСНОВА РЕФОРМУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Реформування сектору безпеки України передбачає забезпечення прозорості та відкритості діяльності безпекових та оборонних інститутів для громадянського суспільства. Це необхідно для підвищення довіри населення до сектору безпеки, ефективного контролю з боку громадськості та запобігання неналежного врядування у зазначеній сфері.

В цілому діяльність, спрямована на покращення та зміцнення управління сектором безпеки, визначається як реформування сектору безпеки, що розуміється як безперервний політичний і технічний процес, за допомогою якого країна намагається покращити управління у безпековій сфері [1, с. 32].

Правову основу реформування сектору безпеки України становлять міжнародні нормативні акти як загальної, так і спеціальної дії, зокрема: Статут ООН, Загальна декларація прав людини, Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, Паризькій